

Calvyn en die Akademie van Genève

L.F. Schulze
Departement Dogmatologie en Ekklesiologie
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
POTCHEFSTROOM

Abstract

*In this article Calvin's founding of the College and Academy of Geneva (1559) is discussed against the background of the medieval school system in order to appreciate his part in the renewal of education. Imbibing the humanism of his day, Calvin's engagement with education reveals common ground with the humanist ideals of his times. Yet there were fundamental differences: by combining the classical *artes liberales* with the study of God's Word, his ideal was not the creation of better human beings through education (the ideal of humanism) but the formation of useful men and women in the kingdom of God, i.e. in church and society. Some stipulations of his church order (1541) and *Leges for the Academy* are placed in the context of his theology. Finally, Calvin's ideals and contribution to education challenge us to consider our choices for education in a 'new South Africa'.*

1. INLEIDEND

Calvyn is bekend as kerkhervormer en teoloog. Gevolglik rangeer die persoon wat 'n onderwerp soos "Calvyn en die opvoeding" aansny homself op die oog af onherroeplik van die baan af in die rowwe veld. Hy kom blykbaar tereg in die niemandsland tussen iets en niks - tussen 'teologie', wat bestaan, en 'opvoedkunde', wat destyds as vak nog nie bestaan het nie (vgl. Moore, 1984:141; Van der Walt, 1984:300). Daarom word Calvyn se werke tevergeefs gefynkam vir 'n sistematiese uiteensetting van die opvoedingsteorie.

En tog - die skyn bedrieg.

Wie immers bedink dat Calvyn vir die grootste deel van sy lewe in Genève *pedagoog* was (dosent in teologie en leraar van die gemeente), moet erken dat teologie en opvoeding (onderwys) inniger verbonde is as wat dit oënskynlik lyk (kyk Moore, 1984:142,147). Hierdie verbondenheid word bevestig deur die feit dat Calvyn hom sedert die begin van sy verblyf in Genève met die skool bemoei het en die ideaal van die oprigting van 'n behoorlike skool en 'Akademie' gekoester het (Parker, 1977:150; Reid, 1955:7; Van 't Veer, 1942:88, 92-95).

Die innige verband tussen kerk en skool was eie aan die Reformasie en in besonder aan die gereformeerde Protestantisme. Pannier meld dat *Schola primum membrum ecclesiae* 'n beginsel van Bucer was - 'n beginsel wat Calvyn ook sy eie gemaak het (in Mehl, 1938:396). Die verband word ook gesien in Frederik III se voorrede by die eerste uitgawe van die Heidelbergse Kategismus: die leerboek moes dien om die jeug in kerke en skole in die evangeliese leer te onderrig en was terselfdertyd 'n maatstaf vir predikers en skoolmeesters om korrek en grondig te onderrig (Oberholzer, 1986:17).

Calvyn was oortuig dat slegs 'n toereikende opvoeding van volk en leiers aan die evangeliese beweging die krag kon verleen om teen die kragtige aanslag van Rooms-Katolieke invloed en politieke despotisme staande te bly en om in egte vroomheid en nederigheid God reg te bly dien (Reid, 1955:1; Van der Walt, 1984:306; Van 't Veer, 1942:90).

Wie dus oor Calvyn en die onderwys wil praat, moet na die praktyk gaan - na wat Calvyn gedoen het, na sy terloopse uitsprake en sy ordebepalings vir kerk en skool (vgl. Zabilka, 1989:77).

In hierdie kort oorsig word Calvyn se stigting van die Akademie belig teen die agtergrond van die Middeleeuse skoolstelsel ten einde sy vernuwing van die onderwys aan te toon. Vervolgens word enkele ordebepalings vir die skool en universiteit in die geheel van Calvyn se teologiese visie geplaas. Ten slotte word enkele konklusies getrek wat op ons huidige omstandighede betrekking het.

2. DIE AGTERGROND

2.1 Onderwys in die Middeleeue

Die laat-Middeleeuse opvoedingspraktyk was geskoei op Thomas van Aquino se sintese van Aristoteles se filosofie met sy eie opvatting van die Christelike leer. Die opvoedingsmodel van Thomas het in die 16de eeu aanvanklik nog groot invloed gehad. Sy omvattende denksisteem, waarin getrag is om die hele werklikheid te verklaar, het die onderskeiding van natuur en genade as grondslag gehad. Op die gebied van die natuur, die filosofie en die natuurwetenskappe kon die mens, onafhanklik van God, met sy eie rede self die waarheid ontdek. Hy kon die 'universele patroon' ontdek wat die aard van elke gegewe bepaal en selfs waarhede oor God met redelike spekulاسie blootlê. Hy kon egter nie met sy rede diep in die bonatuurlike gebied indring nie. Om kennis van die bonatuurlike te bekom het hy openbaring (genade) nodig. Deur die geloof kan hy die hoër orde van die syn begryp, dit wil sê dié van die engele en van God. Daarom was die teologie die *regina scientiarum*, 'n wetenskap van die hemelse

dinge, terwyl die ander wetenskappe hulle bloot met aardse beuselagtighede ophou (vgl. Schilder, 1935:8).

Bogemelde dualistiese visie was natuurlik geen stimulus om die natuur en die geskiedenis (aardse trivialiteite) behoorlik te ondersoek nie. Die opvatting van onderwys en opvoeding was derhalwe in die konteks van Thomas se siening beperk in omvang en doel, naamlik om mense voor te berei vir kerklike diens of vir die howe. Daarom kon Luther die *kwaliteit* van die Middeleeuse onderwys vlymskerp oopvlek: "... zwanzig, vierzig Jahr hat einer gelernt und hat hernach weder Lateinisch noch Deutsch gewuszt" (in Van 't Veer, 1942:87). Calvyn het op sy beurt die *verlamende effek* van die Thomistiese dualisme op die onderwys aan die kaak gestel: hy het gestel dat sy tyd barbaarser is as dié van Nebukadneser want die adel spog daarmee dat hulle nie geleerd is soos die geestelikes nie, terwyl laasgenoemdes hulle slegs met die vrye wetenskappe besig gehou het om 'n hoër kerklike betrekking te bekom (aanhaling van Calvyn in Bohatec, 1950:254).

Die voorbereidende opleiding van die Middeleeue het die *trivium* (Latynse grammatika, retorika en logika) en *quadrivium* (rekenkunde, meetkunde, sterrekunde en musiek) behels. Wanneer 'n student hierdie vakke bemeester het, kon hy voortgaan met sy studie van teologie, regte of geneeskunde.

Terloops moet die erosie van die Thomistiese onderwysmodel op die *trivium* vermeld word. Raynal (1990:124) som die effek daarvan soos volg op en haal Bouwsma aan:

The Aristotelian emphasis on a highly intellectual conception of truth placed a premium on the study of logic, deemphasized grammar, and considered rhetoric suspect. The curricular effect of Scholasticism was to consider grammar merely a preparatory discipline for children and to reduce the importance of literary studies, viewing rhetoric and the art of communication "at best as merely decorative, at its worst likely to appeal to the passions rather than the intellect and thus pervert the truth". So the two main divisions of the *trivium*, grammar and rhetoric, became *trivial*.

Die humanisme én die Reformasie (soos blyk uit die leerplanne van die Kollege) sou grammatika en retoriek in ere herstel.

Om terug te keer tot die Middeleeue: die Middeleeuse onderwysmetode was om kommentaar op 'n bepaalde skrywer te lewer. Oor die bywoning van klasse was daar geen toesig nie - dit is oorgelaat aan die keuse van studente. Na verloop van 'n sekere periode moes die student 'n soort 'verhandeling' aanbied, wat hy in die openbaar teenoor almal wat teenwoordig was, moes verdedig. Indien hy hierin geslaag het, is die betrokke graad aan hom toegeken. Afgesien van die 'verhandeling' was daar geen ander geordende eksamen wat die student moes aflê nie. "Everything was haphazard and disorganized, at least to modern eyes" (Reid, 1955:2).

2.2 Die onderwys van die Renaissance-humanisme

Met die opkoms van die Renaissance gedurende die veertiende en vyftiende eeu het die instelling teenoor die onderwys en sy inhoud gaandeweg drasties verander. Die aandag het vanaf die hemelse na die aardse dinge verskuif. Die konkrete, 'individuele' dinge het die aandag geboei en nie meer die 'universele' patroon of essensie van die dinge nie. Die proses is aangehelp deur die groeiende belangstelling in die klassieke letterkunde. Daarmee saam word die individu se onafhanklike denke en outonomie beklemtoon. Dit alles het daartoe gelei dat die gesag van die Thomistiese sintese in die sestiende eeu oorboord gegooi is.

In Italië het die humaniste Guarino da Verona (1370-1460) en Vittorino da Feltre (Vittorino Ramboldini, 1378-1446) reeds die nuwe pad begin baan deur die studie van die klassieke lettere op sigself en sonder bybedoelings te beklemtoon (ML¹ 7:889; 13:564). In die Nederlande het die Broeders des Gemenen Levens begin om hulle leerlinge sistematies te onderrig en te eksamineer. Een van hulle leerlinge in Luik was J. Sturm, wat later 'n medestander van Bucer sou word en die 'nuwe' onderwys met sy bekende skool in Straatsburg onder die leuse *sapiens atque eloquens pietas* gevestig het. In Frankryk het die geleerdes van die Sorbonne verbete aan die Thomistiese sintese bly vashou. Ten spyte daarvan het die nuwe onderwys as gevolg van die invloed van humaniste soos G. Budé (1467-1540) en M. Cordier (1478-1564) die kolleges (en later die Sorbonne self) binnegedring (Kooiman, 1957:51; Reid, 1955:3).

2.3 Invloed van die Renaissance-humanisme op Calvyn

Tydens sy opleiding in Parys was Calvyn 'n leerling van Cordier. Hy het 'n diepgaande en blywende invloed op die jong student uitgeoefen. Dit word later sigbaar as Calvyn sy kommentaar op 1 Tessalonisense aan Cordier opdra (1548). In die brief waarin die kommentaar aan Cordier opgedra word (1979b:234), spreek Calvyn duidelik sy waardering uit:

It is befitting that you should come in for a share in my labours, inasmuch as, under your auspices, having entered on a course of study, I made proficiency at least so far as to be prepared to profit in some degree the Church of God. When my father sent me, while yet a boy, to Paris, after I had simply tasted the first elements of the Latin tongue, Providence so ordered it that I had, for a short time, the privilege of having you as my instructor, that I might be taught by you the true method of learning, in such a way that I might be prepared afterwards to make better proficiency ... And although I was permitted to have the use of it only for a short time ...

¹ ML: kyk Anon., 1890a.

yet I derived so much assistance afterwards from your training, that it is with good reason that I acknowledge myself indebted to you for such progress as has since been made. And this I was desirous to testify to posterity, that, if any advantage shall accrue to them from my writings, they shall know that it has in some degree originated with you.

Só groot was Calvyn se bewondering vir Cordier as humanistiese geleerde dat hy by die stigting van die Kollege en Akademie (1559) getrag het - helaas sonder sukses - om die bejaarde pedagoog na sy skool te lok.

Calvyn het tydens sy verblyf in Straatsburg (1538-1541) noue bande met Sturm gehad en laasgenoemde se skool het groot invloed op die latere Akademie van Genève gehad (Nauta, 1957:30; Reid, 1955:3, 5-6; Wendel, 1976:81-82).

Uit bostaande is dit duidelik dat Calvyn as gevolg van sy onderrigervaring met Cordier en sy verbintenis met Sturm sy Kollege en Akademie op die nuwe humanistiese opvoedingsideaal sou skoei - maar tog met die reserwe dat die geheel deur die lig van die Woord bestraal sou word (vgl. Wendel, 1976:83).

3. CALVYN SE KOLLEGE EN AKADEMIE

Reeds vroeg in 1538 het Calvyn in samewerking met Cordier en Saunier (of liever Sonier, soos hy self sy naam gespel het - Van 't Veer, 1942:92, verw. 8) 'n belangrike onderwysprogram vir die skool geformuleer. Dit verskyn as *l'Ordre et maniere d'enseigner en la Ville de Geneue au college* en later in Latyn onder die titel *Genevae ordo et ratio docendi in Gymnasio* (teks in Herminjard, 4:455-460; vir inhoud en betekenis hiervan kyk Coetzee, 1959:201).

In die *Ordonnances ecclésiastiques* van 1541 word die program herbevestig. Onderrig in die teologie (Ou Testament en Nuwe Testament) word as onmisbaar vir die bediening en regering van die kerk gesien (art. 30). Hiervoor moes 'n kollege opgerig word waar die jeug in tale en geesteswetenskappe (*aux langues et sciences humaines*) onderrig kon word ten einde hulle sowel vir die kerklike bediening as vir die burgerlike regering voor te berei (art. 31 - in Courvoisier, 1979:169; kyk ook Reid, 1955:8; teks in OC² 10:1-64; in die uitgawe van 1561 word dit arts. 44 en 45 - Pont, 1981:29).

In 1556 het Calvyn weer Sturm se skool in Straatsburg besoek en drie jaar later kon hy sy lank gekoesterde ideaal verwesenlik met die oprigting van die Kollege en Akademie

² OC: kyk Calvyn (1873).

in Genève.

Oor die inrigting van die Akademie (gradering van klasse in die Kollege, inhoud van leerplanne, dissipline, eksaminering, vakke aan die Akademie, en so meer) is reeds uitvoerig geskryf (vgl. byvoorbeeld Coetzee, 1959:206-211; Reid, 1955:11-17 en die aangegewe literatuur).

Slegs enkele aspekte van die *Leges academiae genevensis*, in Frans bekend as *l'Ordre du Collège de Genève* (OC 10:65-146), word hier genoem. Dit is opvallend dat die bepalinge van die onderwys in Latyn as *Die wette van die Akademie van Genève* aangedui word, terwyl dit in Frans as *Die Orde van die Kollege van Genève* bekend is. Inderdaad bevat die bepalinge voorskrifte vir die personeel, studente en die sewe klasse van die Kollege én voorskrifte vir die 'publieke' professore en studente van die Akademie (kyk Reid, 1955:22-33). In hierdie dokument word dus die vorm en inhoud van die vooropleiding aan die Kollege (*schola privata*) sowel as die hoër onderwys aan die Akademie (*schola publica*) bepaal. Opmerklik lui die onderopskrif van die *Orde* soos volg: *The Order Established for the College of Geneva by our Magnificent and very Honorable Syndics and Council* (Reid, 1955:22). Hierdie toedrag van sake het belangrike implikasies, waarvan enkeles hieronder genoem word.

3.1 Vooropleiding en hoër opleiding

Die opleiding aan die Akademie veronderstel die vooropleiding aan die Kollege en laasgenoemde mond gewoonlik uit in die hoër opleiding van eersgenoemde. So word die hele onderrigproses gekoördineer (Courvoisier, 1979:169).

Fairbairn sê onder "Calvin and the Reformed Churches" in *Cambridge Modern History* hiervan die volgende:

He believed in the unity of knowledge and the community of learning, placing the magistrate and the minister, the citizen and the pastor, in the hands of the same teacher, and binding the school and the university together (in Reid, 1955:7, verw. 14; kyk ook Van 't Veer, 1942:89).

3.2 Die opheffing van die Thomistiese dualisme

Met die koördinering van skoolonderrig (die onderskeiding primêre en sekondêre skole het nog nie bestaan nie) en hoër onderwys (universiteitsonderwys) is die Thomis-

tiese dualisme van natuur en genade, van die laer aardse (profane) onderwys en die hoër hemelse (sakrale) onderrig, deurbreek. Dit word onder andere sigbaar in die feit dat die Middeleeuse onderskeiding van *trivium* en *quadrivium* aangepas is. Hoewel elemente daarvan behou is, is dit in 'n nuwe geheel geïntegreer.

Die opheffing van die Thomistiese dualisme blyk eerstens uit die *leerinhoud*. Dit is nie net meer Latyn (as kerktaal) wat bestudeer word nie, maar ook Grieks en die moedertaal, naamlik Frans (vgl. Coetzee, 1959:209-210; Reid, 1955:12). In die *Orde* van 1559 word die leerplanne van die verskillende klasse van die Kollege duidelik gestipuleer (Reid, 1955:26-27):

The Laws of the Seventh Class: The children shall be taught their lessons and how to assemble syllables according to the Latin-French alphabet and to read easily. In order that they may learn to pronounce Latin they shall be given as their reader the Latin-French Catechism.

The Laws of the Sixth Class: ... In the other half year they shall have explained to them plainly the parts of eloquence with their accessories, comparing always the French with the Latin, and linked to them children's exercises in the Latin tongue.

The Laws of the Fourth Class: ... Finally they should be taught to read some Greek and to conjugate simple forms, as far as possible.

Bogenoemde bepalinge was nie nuut nie. Reeds in die *Orde* van 1538 is die dosering van vier tale (ook Hebreeus) voorsien, terwyl die moedertaalonderrig afgewyk het van die humanistiese model. Van 't Veer, merk hieroor die volgende op:

De nieuwe school was vooral hierin een vooruitgang op de oude, dat het een *viertalig* college of gymnasium wilde zijn, terwijl op de school van Versonnex alleen het Latijn gedoceerd werd. De invoering van het Fransch was een evenement, waardoor de school ook een van de humanistische scholen onderscheiden karakter kreeg ... (Van 't Veer, 1942:95, verw. 23; kyk ook Reid, 1955:13).

Anders as Melanchthon, wat in sy leerplanne groot ruimte vir die studie van die natuurwetenskappe en wiskunde gemaak het, het Calvyn nie veel belangstelling in hierdie rigting gehad nie. Hoewel hy die natuurwetenskappe ook as gawes van God erken het, het die leerinhoud van Genève in Calvyn se tyd feitlik heeltemal binne die grense van teologie, filosofie en lettere gebly (Wendel, 1976:78, 82).

Die opheffing van die Thomistiese dualisme blyk tweedens uit die *gradering* van die onderwys. Terwyl die *trivium* die studie van Latyn, retorika en logika omvat het, word logika nou met retoriek en dialektiek verbind en word dit eers onderrig ná 'n grondige

kennis van Latyn en die moedertaal en terwyl daar met Grieks begin word (Coetzee, 1959:209-210; Reid, 1955:14). Die vernuwing van die hele onderwys, wat reeds in 1538 voorsien is, word deur Coetzee (1959:201) soos volg opgesom:

The program marks a new advance in education. It contained three progressive features: careful grammatical drill before any rhetorical display; an important place for teaching the vernacular (French) and for practical arithmetic; training for civil as well as ecclesiastical leadership. Education, it is stated, is in general necessary to secure public administration, to sustain Christianity unharmed, and to maintain humanity among men.

3.3 Waardering vir die 'profane' wetenskappe

Die koördinerings van die onderwys gee voorts blyke van die waardering van die 'profane' onderwys. Trouens, ten diepste is die term *profaan* ontoereikend en onvanpas (Courvoisier, 1979:172-173). Hiermee word weer eens, soos in 3.2, bevestig dat die onderskeiding van 'profaan' en 'sakraal' verval het. God is immers die bron van alle wysheid en kennis - óók van die kennis wat die ou Grieke en Romeine versamel en ingesien het. Calvyn is uitgesproke daaroor:

So dikwels as wat ons ons dus met profane skrywers besig hou, moet ons deur daardie lig van die waarheid wat in hulle werke 'n wonderlike glans afgee, vermaan word dat die mens se verstand tog met uitnemende gawes van God beklee en getooi is al het dit van die ongeskonde toestand daarvan afvallig en bedorwe geword. As ons die Gees van God as die enigste bron van die waarheid beskou, sal ons die waarheid self nie verwerp of verag nie - waar dit ook al te voorskyn kom -, behalwe as ons die Gees van God wil krenk (*Inst.*³ 2.2.15).

Wanneer Calvyn Paulus se woorde verklaar, naamlik dat hy gestuur is om die evangelie te verkondig "nie met wysheid van woorde nie" (1 Kor. 1:17), blyk sy waardering vir die 'profane' wetenskappe weer eens:

... that it were quite unreasonable to suppose, that Paul would utterly condemn those arts which, it is manifest, are excellent gifts of God, and which serve as instruments, as it were, to assist men in the accomplishment of important purposes. As for those arts, then, that have nothing of superstition, but contain solid learning, and are founded on just principles, as they are useful and suited to the common transactions of human life, so there can be no doubt that they have come forth from the Holy Spirit; and the advantage which is derived and experienced from them, ought to be ascribed exclusively to God. What Paul says here, therefore, ought not to be taken as throwing any disparagement upon the arts, as if they were unfavourable to piety (Calvyn, 1979a:75).

³ *Inst.*: kyk Calvyn (1986).

3.4 Kerklike toesig van die Akademie

Calvyn wou die Akademie ten volle onder kerklike toesig geplaas het. Sy wens was dat die predikante die onderwysers en professore moes aanstel en dat alle dosente die geloofsbelydenis van Genève moes onderskryf. Die stadsvaders wou egter nie so ver gaan nie. Ten slotte het die Raad geseëvier en is bepaal dat die predikante personeel moes nomineer wat dan deur die Raad aangestel word.

4. SAMEVATTING

Calvyn se opvatting oor die onderwys is gewortel in sy teologiese opvatting dat God die Skepper en Onderhouer van alle dinge is en dat sy Gees die Bron van alle waarheid is. Die sondaarmens kan God egter nie meer adekwaat uit sy skepping leer ken nie. Alleen wanneer sy verstand deur die Gees verlig word en hy tot kennis van die waarheid kom soos geopenbaar in die Woord, kan die mens weer die ware glans van die Skepper in die werk van sy hande raaksien. Maar dan sien die gelowige mens nie die natuur as 'n sekulêre, outonome mag, soos die naturaliste van die vorige eeu nie, maar as heersersgebied van God en openbaring van sy wysheid, almag en ewige krag (Rom. 1:20; vgl. Wendel, 1976:78).

Daarom moet Calvyn se waardering van die 'vrye wetenskappe' nie gesien word as erkenning dat hulle 'n outonome waarde op sigself het nie - hulle word immers met die studie van teologie gekombineer. Soos Budé was Calvyn oortuig dat die opvoeding van 'n gebalanseerde mens, diensbaar aan God en die samelewing, albei komponente moet insluit. Die vrye wetenskappe alleen bring jou nog nie by die ware kennis van God uit nie en die teologie alleen maak nog nie van jou 'n nuttige mens in die samelewing nie (vgl. Bohatec, 1950:255 e.v., Reid, 1955:21). Eers in die lig van die Woord sien die mens die lig (vgl. Ps. 36:10) en word alle dinge *sub specie aeternitatis* gesien. Dit was waarskynlik die rede waarom studente aan die Akademie 'n geloofsbelydenis moes onderteken. Reid (1955:20) merk hieroor op: "What point would there be in teaching men who are unbelievers, and so could never have a true knowledge? True knowledge ultimately was the gift of God." Hy formuleer Calvyn se doel met die onderwys soos in die *Ordre* uiteengesit as "the inculcation of the knowledge of God and His works, for Christian service" (1955:21; vgl. ook Van 't Veer, 1942:113).

5. KONKLUSIES

Voor daar gepoog word om enkele konklusies uit Calvyn se bemoeienis met die onderwys vir ons huidige omstandighede te trek, moet enkele sake wat die prentjie kompliseer, in gedagte gehou word.

Eerstens is die toestand sosiaal en polities vandag anders as in die sestiende eeu. Dit geld in besonder die destydse verhouding van kerk en owerhede in die klein stadstaatjie Genève.

Tweedens was omstandighede selfs in Genève nie ideaal nie. Die selfstandigheid van die kerk (bv. in die beroeping van predikante en verkiesing van ampsdraers) was nog deur die prerogatiwe van die Raad ingeperk (Pont, 1981:47).

In die lig van Calvyn se hantering van, en doelstellings met die onderwys kan sekere afleidings gemaak word oor die aard en karakter van 'Christelike onderwys'.

5.1 Die koördinering van die onderwys (Kollege en Akademies)

Die bedoeling was duidelik dat die onderwys- en opvoedingsproses één geheel moes wees, gedra deur die Christelike waarheid (of, as u wil, die Christelike lewens- en wêreldbeskouing). Daardeur moes die kind opgevoed word tot 'n *heel* mens, 'n mens van God, volkome toegerus vir elke goeie werk (vgl. 2 Tim. 3:17), sodat hy God en sy naaste kon dien. By alle gemeenskaplikhede van die humanisme en Reformasie, en dié is veelvuldig en gekompliseerd (kyk bv. Bouwsma, 1990:32-36; Ganoczy, 1987:50-57; Wendel, 1976:7-9), het die weë van die twee bewegings tog op kardinale punte uiteengegaan: vir die humanisme het die onderwys gegaan om *die mens*, vir die Reformasie om *die mens coram Deo*; die humanisme sien die klassieke ideaal van die *kalos anthropos* verwesenlik in die individuele genie (of die opgevoede elite), terwyl die Reformasie die ideaal verwesenlik sien deur die genade van God in die mens as 'nuwe skepping' (2 Kor. 5:17).

Die moderne 'neutrale' onderwys lewer egter geen *kaloi anthropoi* nie maar *verskeurde en verwarde* mense; mense met 'n identiteitskrisis as gevolg van die bombardering met uiteenlopende filosofieë en ideologieë tydens hulle opvoeding. Daarom is 'n herbesinning oor die (lewensbeskoulike) *eenheid* van die onderwys en opvoeding dringend noodsaaklik. In die lig van Calvyn se optrede is Van der Walt (1984:300-338) myns insiens korrek as hy pleit vir *lewensbeskoulike differensiasie* in ons huidige onderwys-

opset. Waar die jongste wetgewing ouerseggenskap aan Model C-skole toeken, moet dit aangegryp word. Hoewel ouers nog nie seggenskap oor die inhoud van die leerplanne gegee word nie, is dit 'n stap in die regte rigting om die skool weer die verlengstuk van die Christelike huisgesin te maak. Christelike onderwys is vir die kerk van lewensbelang "to prepare for the coming generations in order not to leave the church a desert for our children" (*Ordonn. ecclés.*, art. 31 in Reid, 1955:8).

5.2 Die innige verband tussen kerk en skool

Die opheffing van die Thomistiese dualisme van natuur en genade met die erkenning van die waarde van die vrye wetenskappe as 'uitnemende gawes van God' was 'n geweldige bevryding. Die aardse dinge (voorheen beskou as trivialeite en blote trappies wat geklim moet word om by die hemelse teologie uit te kom), word nou in eie reg bestudeer as aspekte van die skepping van God. Daarmee is die *eenheid van hemel en aarde* onderstreep: die skepping is God se skepping en Hy is Skepper van sy werke. God en skepping is op mekaar betrokke.

Sedert die *Aufklärung*, toe Kant die mondigheid van die mens gepostuleer en die outonome rede die troon bestyg het, het die Westerse kultuur teruggegly in die dualistiese sloot met weerskante die walle van natuur (rede) en genade (geloof). Die verskil was net dat die rolle nou omgekeer is. Die geloof (godsdienst) was nie meer die bobou nie maar die natuur: alles (ook die Woord van God) is nou gesien *sub specie rationis*. Hierdie herlewing van die dualisme het 'n skisofrenie mens gekweek: daar is by hom 'n onhoudbare spanning tussen wetenskap (die primêre) en geloof, tussen teologie en kerk. Die 'wetenskaplike' rasionele dosent praat van Maandag tot Vrydag een taal, naamlik die taal van die wetenskap en Sondag praat hy as prediker die ander taal van die 'geloof'. 'n Christelike onderwys sal weer die visie van alle dinge *sub specie aeternitatis* moet herwin om heel mense met integriteit te kweek. Ons staan almal ten slotte immers voor die eksistensiële vraag: Is ek hier omdat God dáár is, of is ek toevallig hier op aarde?

5.3 Nogmaals: kerk en skool

Dit sou verkeerd wees om Calvin se noue verbintenis van kerk en skool (waar die ideaal was dat die kerkraad selfs onderwysers en dosente benoem!) as 'n 'hervormde' variasie op die Middeleeuse klerikale kloosterskole te sien. *Kerk* is immers nie meer

die hiërargiese instituut wat die genade deur middel van die sakramente uitdeel nie maar is die volk van God, wat Hy deur sy Woord en Gees uit alle tale en nasies vergader, beskerm en onderhou (HK, S. 21; NGB art. 27). Die lewe staan gevolglik nie meer onder die heerskappy van die kerk as instituut nie maar onder die heerskappy van Christus. Omdat Hy egter deur sy dienaars sy kerk vergader en bewaar (Ef. 4:11) en hulle met volmag beklee, het die kerk besondere belang daarby om die kinders tot kennis en geloofsbelydens te bring. Daarom moet kerklike kategeese, wat ten doel het om op belydenis van geloof uit te loop, van Christelike onderwys in huis en skool onderskei word. Van 't Veer, (1942:315) meen dat die eie aard van die amptelike onderrig deur die kerk, in onderskeiding van die godsdiensonderrig op skool, in Geneve nie behoorlik gesien is nie. Daarteenoor sê De Jong (1967:164):

The nurture or training given by home and school, as Calvin amply demonstrated in his writings and by his activities, should always be truly "Christian education". The instituted church has no right to preempt this as its exclusive domain. Yet according to Calvin the official ministry of the church, authorized by Christ himself, has the unique responsibility of providing systematic and sustained instruction in the Christian gospel to the children under its care.

Waarskynlik is De Jong reg. Omdat die lewe nie meer verkerklik was nie, was huis- en skoolopvoeding Christelik, in onderskeiding van die kerklike katekisasie. Die twee tipes onderrig is ten nouste verwant en korreleer met die onderskeiding *kerk en koninkryk* (vgl. Spoelstra, 1990:80).

6. BIBLIOGRAFIE

- ANON. 1890a. Guarino. *In Meyers Konversations-Lexikon* 7:889. (Afgekort ML.)
ANON. 1890b. Ramboldini. *In Meyers Konversations-Lexikon* 13:564.
ANON. 1957. Cordier. *In Christelike Encyclopedie* 2:301. (Afgekort CE.)
BOHATEC, J. 1950. Budé und Calvin. Graz: Böhlau.
BOUWSMA, W.J. 1990. Calvinism as Renaissance Artifact. (*In* George, T. ed. *Calvin and the Church*. Louisville, Kentucky: Westminster/John Knox Press. p. 28-41.)
CALVYN, J. 1979a. Commentaries on the Epistles of Paul to the Corinthians, vol. 1. Transl. by J. Pringle. Repr. Grand Rapids: Baker.
CALVYN, J. 1979b. Commentary on the First Epistle to the Thessalonians. Transl. by J. Pringle. Repr. Grand Rapids: Baker.
CALVYN, J. 1986. Institusie van die Christelike godsdien, Boek 2. Vert. deur H.W. Simpson. Potchefstroom: CJBF.
CALVYN, J. 1873. Ioannes Calvini opera quae supersunt omnia, tom. 10. Ed. Baum, Cunitz & Reuss. Brunsvigae: Schwetschke et Fil. (Afgekort OC.)
COETZEE, J. Chr. 1959. Calvin and the School. (*In* Hoogstra, J.T. ed. *John Calvin Contemporary Prophet*. Grand Rapids: Baker. p. 197-225.)
COURVOISIER, J. 1979. La haute école de Genève au XVIe siècle. *Theologische Zeitschrift*, 35:169-176.

- DE JONG, P.Y. 1967. Calvin's Contributions to Christian Education. *Calvin Theological Journal*, 2(2):162-201.
- GANOCZY, A. 1987. *The Young Calvin*. Transl. by D. Foxgrover and W. Provo. Philadelphia : The Westminster Press.
- HERMINJARD, A.L. 1872. *Correspondance des Réformateurs*, vol. 4. Genève : s.n.
- KOOIMAN W.J. 1957. Budé. *In Christelijke Encyclopedie* 2:51.
- MEHL, R. 1938. Calvin professeur à la Haute-ecole. *Foi et vie*, 39:396-403.
- MOORE, T.M. 1984. Some Observations Concerning the Educational Philosophy of John Calvin. *The Westminster Theological Journal*, 46(1):140-155.
- NAUTA, D. 1957. Broeders des gemenen Levens. *In Christelijke Encyclopedie* 2:29-30.
- OBERHOLZER, J.P. 1986. *Die Heidelbergse Kategismus*. Pretoria : Kittal.
- PARKER, T.H.L. 1977. *John Calvin*. Berkhamsted : Lion Publishing.
- PONT, A.D. 1981. *Die historiese agtergronde van ons Kerklike Reg*. Pretoria : HAUM.
- RAYNAL III, C.E. 1990. The Place of the Academy in Calvin's Polity. (*In George, T. ed. John Calvin and the Church*. Louisville, Kentucky : Westminster /John Knox Press. p. 120-134.)
- REID, W.S. 1955. Calvin and the Founding of the Academy of Geneva. *The Westminster Theological Journal*, 18:1-21.
- SCHILDER, K. 1935. *Wat is de hemel?* Kampen : Kok.
- SPOELSTRA, B. 1990. *Gereformeerde kategetiek en kategese*, afd. 1: Prinsipiële Kategetiek. (Klasdikaat, Teol. Skool, Potchefstroom.)
- VAN DER WALT, J.L. 1984. The School that Calvin Established in 1559. (*In Van der Walt, B.J. ed. Our Reformational Tradition*. Potchefstroom : PU vir CHO. p. 300-338.)
- VAN 't VEER, M.B. 1942. *Catechese en catechetische stof bij Calvijn*. Amsterdam (Proefskrif, VU). Kampen : Kok.
- WENDEL, F. 1976. *Calvin et l'humanisme*. Paris : Presses Universitaires de France.
- ZABILKA, I.L. 1989. Calvin's Contribution to Universal Education. *The Asbury Theological Journal*, 44(1):77-96.

